

СЕКЦИЯ: АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ ПЕДАГОГ-АҒАРТУШЫ
СЕКЦИЯ: АХМЕТ БАЙТҰРСЫНОВ — ПЕДАГОГ-ПРОСВЕТИТЕЛЬ

АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ НАЯТИ; КУЛЬТУРЕЛ, ЕДЕБІ ФААЛІЙЕТЛЕРІ VE
ЕСЕРЛЕР

Prof.Dr. Nergis Biray

Ahmet Baytursınulı, 1873'te Kazakistan'ın Torgay ili, Tosın kasabası Sarıtübek köyünde doğmuştur. Kazaklar, Büyük Cüz, Orta Cüz ve Küçük Cüz olmak üzere üç büyük kola ayrılmışlardır. Buna göre; Ahmet Baytursınulı, Orta Cüz Kazakları'nın Argun boyundandır. Ahmet Baytursınulı'nın ailesi çiftçilikle uğraşır. Babası Baytursın mert, dürüst, namuslu, köyde ve çevre köylerde sevilip sayılan biridir. İlçe yöneticisi Yakovlev 1886 yılı 20 Ekiminde Sarıtübek köyüne gelir. Kendisini karşılamadıkları gerekçesiyle Baytursın ve kardeşi Aktas'ın üzerine at sürer. Baytursın ve kardeşleri ona tepki gösterir, köyden kovarlar. Daha sonra il yöneticilerinin köye gönderdiği heyet, Şoşakulı ailesinin gözaltına alınmasına karar verir. Duruşmada Baytursın ve kardeşi Aktas tutuklanır, Sibirya'ya on beş yıllığına sürgün edilirler (Alibekiroğlu, 2005: 5). Babası, Ahmet'in okuması için çok gayret eder, onu, Torgay şehrindeki iki sınıflık RusKazak okuluna gönderir. Babası sürgündeyken Ahmet'i okutmak için annesi Künşi ve amcası Erğazı ellerinden geleni yaparlar (Hüseyin, 2002: 223).

Baytursınulı ilk olarak 1882-84 yılları arasında köydeki ilim sahibi kişilerden okuma yazma öğrenir. Sonra köy okuluna, 1886'da Rus-Kazak okuluna başlar. 1891'de Orenburg'daki öğretmen okuluna girer. 1895'te öğretmenliğe başlar. Bu arada Rusça eğitim de alır. Kazakistan'ın farklı bölgelerindeki okullarda öğretmenlik yapar. Ahmet Baytursınulı, 1896 yılında Kazak tarihi, etnografyası, folkloru ve dili üzerinde çalışmalar yapan Çuvaş Türkü Alektorov ile buluşur. O, Alektorov'dan Kazakistan dışındaki Kazakların yaşayışları ve Kazak ülkesi üzerinde güdülen yayılma ve sömürü siyaseti hakkında bilgi edinir. Rus âlimi İlminskiy'nin çalışmalarının Kazakları eğitime değil misyonerlik faaliyetleri olduğunu Alektorov'dan öğrenir. Bu görüşmeden sonra Ahmet'in siyaset, eğitim, bilim ve kültür alanındaki düşünce dünyası değişir (Türk, 1999: 1). O, İsmail Gaspıralı'nın temellerini attığı bütün Türkistan'a yayılan Usul-ı Cedid adlı eğitim sistemini yakından takip eder. Baytursınulı, Kazak dili ve edebiyatının tarihî gelişimini araştırır, modern Kazak edebiyatını oluşturmanın yollarını arar. Kazak halkının folklor malzemelerini derleme, inceleme ve araştırma işiyle de uğraşır. Kazak toplumunun sosyal ve kültürel hayatıyla ilgili makaleler, şiirler yazar. Rus klasiklerinden çeviriler yapar.

Ahmet Baytursınulı, Çarlık Rusyası'nın artan baskıları karşısında “Kazaklar bağımsız millettir.” diyerek kendisiyle aynı görüşte olan aydınlarla birlikte hareket eder. Böylece siyasete atılır. Kazak çocuklarının eğitimiyle ilgili yazılarıyla dikkatleri üzerine çeken Baytursınulı, 1909 yılında hükûmete karşı girişimlerde bulunmakla suçlanır. Önce Karkaralı cezaevine konur, daha sonra Semey hapishanesine nakledilir. Oradan da Orenburg'a sürgüne gönderilir (Oralbayeva, 1998: 92). Ahmet Baytursınulı, sürgün yıllarını geçirmek üzere 9 Mart 1910'da Orenburg'a gelir. 1910'dan 1917 yılı sonuna kadar burada kalır. Yazarlık ve yayıncılık hayatı burada başlar. O, Kazak gençleri ile Mart 1913'te, Orenburg'da “Kazak” adında haftalık bir gazete çıkarmaya başlar. Gazetenin çıkış amacı, “Kazakların bilimsel, edebî, siyasi, sanatsal açıdan yetişip gelişmesi, halkın eğitilmesi”dir. Gazete, 1917'de hükûmet tarafından kapatılır. Bu dönemde, ilk kitabı olan Masa (1911)'yı, Okuv Kuralı (1912) adlı eserini, Kırık Mısal (1913), Til Kuralı (1915) adlı kitaplarını yayımlar. 21-28 Temmuz 1917'deki Kurultay'da Kazak partisinin kurulması kararı çıkar. Baytursınulı, “Kazak” gazetesinin 27 Kasım 1917 tarihli sayısında yeni kurulan “Alaş” partisinin programını yayımlar. O yıldan 1919'a kadar da “Alaş-Orda” hükûmetinin eğitim bakanlığını yapar. 1919'da “Alaş-Orda” dağıtılır. “Alaş”tan ayrılıp hürriyet ve bağımsızlık vaatleriyle gelen Bolşeviklerin safına geçer. Moskova'ya giderek bizzat Lenin'le

görüür. 1920’de Lenin’in isteğiyle “eğitim bakanlığı”na atanır. Baytursınulı 1921-1925 yılları arasında bilim ve edebiyat komisyonu başkanlığı, Kazakistan Araştırmaları Komisyonu fahri başkanlığı, 1921-26 yılları arasında Orenburg’daki Kazak Eğitim Enstitüsü’nde hocalık görevlerini yürütür. Komünist Partisi üyeliğini 1925’e kadar yürütür. Sonra tamamen bilime ve öğretilik faaliyetlerine yönelir. Taşkent’teki Kazak Pedagoji Enstitüsü’nde Kazak Dili ve Edebiyatı dersleri verir. 1928’de Almatı Kazak Memleket Üniversitesi’ne davet edilir ve burada Kazak Dili ve Edebiyatı profesörü unvanıyla dersler vermeye başlar (Oralbayeva, 1998: 94). Bu yıllar Stalin’in ilk yıllarıdır. Stalin’in ilk icraatı Orta Asya Türk aydınlarını takibe almak ve onları ortadan kaldırmak olur. Türk aydınları “halk düşmanı”, “devrim düşmanı”, ve “pantürkist” olmakla suçlanır. Ahmet Baytursınulı da bu fırtınadan nasibini alır ve 1 Haziran 1929’da halk düşmanı suçlamasıyla gözaltına alınır.

2 Haziran’da tutuklanarak Arhangelsk’e sürgün edilir. 1934 yılında Rus yazar Maksim Gorki’nin eşi E. P. Peşkova’nın Sovyet Komünist partisine yazdığı, sürgündeki aydınların affedilmeleri içerikli rica mektubu üzerine Sibiry’a’daki mahkûmiyetinden erken döner. Ona verilen “Herhangi bir iş sahibi değildir” (Buran, 2010: 426) belgesi sebebiyle Almatı’da hiçbir işe kabul edilmez. Eskisi gibi bilimsel çalışma yapmasına, çocuk okutmasına, bir işte çalışmasına izin verilmez. Baytursınulı ve ailesi adeta açlığa terk edilir. Baytursınulı’nın 1935-37 yılları arasında görüştüğü kişiler bahane edilir. 1936-37’lerin kasırgası “Kızıl Kırgın” onu da bulur, 8 Ekim 1937’de Ahmet Baytursınulı tutuklanır. Bazı kaynaklara göre 8 Aralık 1937’de; bazılarına göre de 9 Ekim 1938’de Torgay kasabası, Cangeldi köyünde kurşuna dizilerek katledilir. Tüm Türk aydınlarına olduğu gibi onun da adına ve eserlerine bu tarihten sonra yasak konur, tarih ve edebiyat kitaplarından adı çıkartılır (Buran, 2010: 427; Türk, 1999:2). 1985 yılında yönetimdeki rahatlamadan sonra Kazak SSR Yüksek Mahkemesi’nin 4 Kasım 1988’de aldığı bir kararla Ahmet Baytursınulı, M. Cumabayev, C. Aymayıtulı, M. Duvlatov ve ř. Kudayberdiyev’in adları; “ Halka hizmet etmekten başka hiçbir suçları yoktu.” denerek Kazak halkına iade edilir (Oralbay, 1998: 95). Baytursınulı’nın 8 Aralık 1937’de kurşuna dizilerek öldürüldüğünü ailesi yıllar sonra öğrenir.

2. AHMET BAYTURSINULI’NIN KÜLTÜREL, EDEBİ FAALİYETLERİ VE ESERLERİ
Aydınlanma hareketi, Kazaklar arasında 19. yüzyılın ikinci yarısında başlar. Halk arasında daha sonra yayılan bu hareketin asıl öncüsü, doğunun klasik düşünürlerinin fikirleri ile liberal Rus aydınlarının fikirlerini birleştiren şair Abay Kunanbayoęlu olarak kabul edilir. Onun şiirleri, ölümünden sonra 1909’da Bökeyhanov tarafından Petersburg’ta yayımlanır. O yıllardaki diğer önemli yayın Ahmet Baytursınulı’nın “Kırk Mısal” adıyla, İvan Krilov’un fabllarından çevirdiği tercüme eserdir. Baytursınulı, böylelikle Kazakları çalışmaya, ilme önem vermeye teşvik eder. Bu çalışmaları sebebiyle Abay’la birlikte Kazak yazılı edebiyatının kurucusu olarak kabul edilir (Kara, 2002: 40). “Bayęa mal, oqıęanęa řen maqsut bop, Oylaytın curttıñ qamın adam azdan.” (Zengine mal, okuyana makam hedef olmuş, halkın ve ülkenin sorunlarını düşünen az çıkmıştır.) diyen Baytursınulı, diğer okuyan Kazak gençlerinden farklı olarak, halkı bilinçlendirmek için en zor iş olan eğitim-öğretimle uğraşmayı seçer. Onun rüyası hür, bağımsız, kalkınmış ve güçlü bir Kazakistan’dır (Alibekiroğlu, 2005: 17). Baytursınulı’nın çalışmaları řu başlıklar altında ele alınabilir: a. Kazak Türkçesi İle ilgili Çalışmaları Kazak Türkçesi ile ilgili çalışmalarını aşağıdaki ana başlıklar altında sıralayabiliriz: Kazak Türkçesi’nin Yazı Dili Olması ve Kazak Edebiyatı’nın Doğuşu İle İlgili Çalışmaları Ahmet Baytursınulı, Kazak dil biliminin kurucusu olarak kabul edilir. Çağdaş Kazak dili ve edebiyatının temellerini atan kişidir. Araştırmaları, daha çok öğretime yöneliktir. Baytursınulı’nın dil çalışmaları “alfabe ile ilgili olanlar, okullar için ders kitapları, yazı, imlâ ve terminoloji ile ilgili çalışmalar, halk eğitimi ve kültürle ilgili çalışmalar” şeklinde dört gruba ayrılabilir (Türk, 1999: 2). Alfabe İle İlgili Çalışmaları Arap alfabesini Kazak Türkçesine uyarlama çalışmaları, Baytursınulı’nın en önemli çalışmalarından biridir (1910). O, bu konuyu ele alan “Okuv Kuralı” adlı kitabını okullarda okutulması için yayımlar (Gömeç, 2003: 69). Baytursınulı’nın alfabesi, 1924 yılında Orenburg’da Kazak-Kırgız bilim adamları kurultayında Kazakistan Türkleri için resmî alfabe olarak kabul edilir. 1928 yılında Latin harflerinin kabulüne kadar da geçerliliğini korur (Buran-Alkaya, 2002: 252). Yazı,

İmla ve Terimler İle İlgili Çalışmaları Ahmet Baytursınulı, imla üzerinde de durur. Usul-i cedit ve usul-i savtiye üzerindeki çalışmaları bunlarla ilgilidir. Bunun dışında Türk lehçeleri için ortak terimler türetmeye çalışır. Baytursınulı, terim çalışmalarını ayrıntılı olarak “Til Kural” adlı çalışmasında vermektedir. Okullar İçin Hazırladığı Ders Kitapları İle İlgili Çalışmaları Baytursınulı, savunduğu eğitim yöntemlerini yazdığı okul kitaplarında uygular. O, bu çalışmalarıyla Kazak dil biliminin kurucusu sayılır. Araştırmaları, “Kazak dili tarihi” çalışmalarının temelini oluşturur. Ders kitabı olarak yayımlanan aşağıdaki eserlerde Kazak Türkçesi’ni değişik açılardan ele alır. Okuv Kuralı (Okuma Kitabı): Öğrenciler için hazırlanmıştır. Kazak Türkçesinin ses bilgisi özelliklerine uygun olarak düzenlenen bu Arap harfli alfabe 1912 yılında Orenburg’da yayımlar. Eser, Gaspıralı’nın Türk dünyasında bir eğitim seferberliğine dönüştürdüğü Usul-i Cedit sisteminin Kazak aydınlarına ve eğitim sistemine etkisini de gösterir (Alibekiroğlu, 2005: 27-28). Til Kural (Dil Bilgisi Kitabı): İlk yayını 1914/15’te Orenburg’da yapılan eser, dilbilgisi konularını ele almaktadır. Moldatayev, 1997: 46). “Til Kural”, Baytursınulı’nın Kazak Türkçesi’nin sesli uyumu konusunda kaleme aldığı görüşlerinden oluşturulan bir kitaptır. Bayanşı (Başlangıç veya Yöntem Kitabı): 1920’de Kazan’da yayımlanan “Kazakça Elippege Bayanşı (Kazakça Alfabeğe Başlama)” adlı eserde alfabe ve alfabe öğretimi konusunda yöntemin ne olacağı anlatılmaktadır (Alibekiroğlu, 2005: 31). Til Tanıtıkış (Dil Bilgisi): “Til Tanıtıkış” bir okuma kitabıdır (1925, Orenburg). Eserde cümle bilgisi konuları, iyelik ve hâl çekimi, isimden isim türetme ekleri, sıfatlar, sayılar, zamirler, fiiller, fiil çatıları ele alınmakta, örneklerle açıklanmaktadır (Türk, 1999:5). Edebiyet Tanıtıkış (Edebiyat Teorisi): 1926’da Taşkent’te yayımlanan eser, Kazak estetiğinin temeli kabul edilir. Eserde dilin varlığı, doğru kullanılması, edebî eserlerde dilin kullanılışı gibi konular işlenir. Kitap, kendi devrinde edebiyatın teorik meselelerini ele alan ilk bilimsel çalışmadır. Eserdeki edebiyat terimlerini Baytursınulı oluşturmuştur, bugün de kullanılan birçok edebiyat terimi ona aittir. Kitapta estetik, güzellik, insanlık, yazılı edebiyattaki akımlar, yöntemler, tenkit konuları ele alınmakta, tasnif edilmektedir. (Baytursınov, 1989: 137-317, 1991: 340-461). Til Jumsar (Dilin Kullanımı): Baytursınulı’nın 1928’de Kızılorda’da yayımlanan konuşma, okuma ve yazma dilinin kullanımıyla ilgili yöntemleri anlattığı eseridir (Türk, 1999: 35). Halk Kültür Ürünleri Üzerindeki Çalışmaları Baytursınulı, destan, joqtav (ağıt) gibi ürünlerin halk arasından derlenmesi çalışmalarını yaparak Kazak folkloruna katkıda bulunan ilim adamlarından biridir. Bu eserleri şunlardır: Er Sayın Destanı: Destan, 1923’te yayımlanır. Yazar, destana önsöz ve açıklama da eklemiştir (Baytursınov, 1991: 97). 23 Coktav (23 Ağıt): Bu ağıtlar, halk edebiyatı çalışmaları içinde önemli bir yere sahiptir. O, ağıtları sadece derlememiş, sistematik bir hâle de getirmiştir (Baytursınov, 1991:143). Bu tür derlemeler ve bunların sınıflandırılması çalışmaları, Kazak edebiyatında ilk olması açısından önemlidir. Eser, 1926’da Moskova’da yayımlanmıştır. Eserdeki ağıtlar içinde “Mamay Batır, Kaz Davıstı Kazıbek, Kenesarı-Navrızbay, Ertori, Ergazi, Abdığapar” gibi tarihî kişilikler hakkında ağıtlar da vardır (Baytursınov, 1991: 143-208). A.V. Zataeviç, Baytursınulı’nın Kazak müziği ve şarkıları ile ilgili çalışmalar yaptığını “Kazak Halkının 1000 Şarkısı” adlı eserinde ifade eder (Alibekiroğlu, 2005: 41). b. Kendi Şiirleri ve Çevirileri Kendi Şiirleri “Masa” (Sivrisinek) adlı ilk şiir kitabını 1911’de Orenburg’da yayımlanmıştır. “Masa” şairin ve uyuyan milleti uyandırmaya çalışan aydınların sembolüdür. O, “Masa”da kendi hayatını anlattığı gibi Kazak halkının yaşadığı eziyet, sıkıntı, kıtlık, hürriyet ve bağımsızlık hasreti gibi temaları da işler. Diğer şiirlerde halkı için, milletin bağımsızlığı ve özgürlüğü için çalışan, kendini feda eden kahramanlar tasvir edilir. Eserde, Puşkin ve Krilov’dan tercüme edilmiş şiirler de yer almaktadır. Çevirileri Baytursınulı’nın çevirileri Kazak edebiyatı içerisinde önemli bir yere sahiptir. Çeviri olarak yayımlanan ilk eser (Petersburg, 1909) Baytursınulı’nın “Qırıq Mısal” adlı kitabıdır. Daha çok Krilov’dan ve Rus edebiyatı deneme yazarları A. P. Sumarakov, V. İ. Maykov, İ. İ. Hemnitser, A. S. Puşkin, Lermantov ve lirik şair S. Y. Nadson’dan çeviriler yer almaktadır. Baytursınulı, bu aktarmaları Kazak halkını bilinçlendirmek için, halkın durumuna uygun örnekler vererek ve konuşma dilini kullanarak yapar. Kazak halkının medeniyeti, tarihi gibi konuları da ele alan, toplumun bu günü ve geleceği hakkında düşünceler öne süren Baytursınulı’nın sadece bu konuları işlediği “Medeniyet Tarihi”

adlı bir eserinin olduğunu bazı kaynaklar söylese de eserin ne kendisi ne de müsveddesi vardır. Muhtar Avezov, bir makalesinde Baytursınulı'nın bu eseri hakkında bilgi vererek eserin 1923 yılında tamamlandığını belirtir (Alibekiroğlu, 2005: 42).

Eğitim ve Öğretim Konusundaki Çalışmaları Ahmet Baytursınulı, öğretmendir. Savunduğu fikirleri kendi ülkesinin çocuklarına ve halkına anlatabilmek, onları aydınlatmak için daha çok eğitim ve öğretim konusunda çalışmalar yapmıştır. Onun eğitimle uğraşmasının amacı, halkını uyandırmak, bilinçlendirmek ve bu yolla hür, bağımsız, kalkınmış bir Kazakistan'ın imarını sağlamaktır. Bu amacını gerçekleştirmek için özellikle eğitim çalışmaları üzerinde durmuştur. Yazılarında genellikle ilerlemenin eğitimle olacağını belirterek medenî ülkelerle geri kalmış ülkeleri karşılaştırır. Onun “ilköğretimlerde okutulması şarttır” dediği okuma, yazma, din, anadili, millî tarih, matematik, çiftçilik eğitimi, el sanatları, coğrafya, fen bilgisi gibi dersler de aydınlanma konusundaki düşüncelerinin göstergesidir. Onun görüşleri, Usul-i Cedid adlı Türk eğitim sisteminin etkisini göstermektedir. ç. Cedidcilik /Aydınlanma / Uyanma Konusundaki Çalışmaları 19. yüzyılın sonlarında Çarlık Rusyası sınırları içerisinde yaşayan ve Türkçenin çeşitli lehçelerini konuşan bölgelerde, eğitim ve kültür alanında merkezi Kırım ve Kazan olan bir yenileşme hareketi başlar. Bu hareket, daha sonra Azerbaycan ve Türkistan'a sıçrar (Kakıncı, 2002: 99). Bu eğitim sistemi önce ilköğretimde ağırlığını hissettirir. Eski usulle ders verme (Usul-i Kadim) yöntemine karşı çıkarak, bunun yerine Batılı eğitim sistemini (Usul-i Cedid) kullanmayı öneren ve bu sistemin savunucusu olanlara “Cedidciler”, bu sisteme de “Cedidcilik” adı verilir. İlköğretimde ıslaha gidilmesi, eski eğitim sisteminin yeni eğitim sistemi ile değiştirilmesi çalışmalarının temsilcisi Kırım Tatarı İsmail Gaspıralı'dır (1851- 1914). Gaspıralı, Cedidçilik akımını düzenler, geliştirir. Bu yöntemin okullarda uygulanması, yeni bir yöntemin benimsenmesi fikri Kazanlı Şehabettin Mercani'nin öğrencisi Hüseyin Feyizhani (1828-1866)'ye aittir. Gaspıralı Kırım'da, Kazan'da ve Türkçe'nin değişik lehçelerini konuşan bütün Türkistan'da halkın içinde bulunduğu kötü şartlardan kurtulmasının ancak ve ancak eğitimle, bilgiyle ve kültürle olabileceğini öne sürer. Gaspıralı'nın ileri sürdüğü fikirlerle Ahmet Baytursınulı'nın Kazak eğitim sisteminde uygulamak istediklerinin hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. d. Gazetecilikle İlgili Çalışmaları Baytursınulı, Kazak basın ve yayın hayatının gelişmesinde büyük rol oynar. Onun ilk yazısı 1911'de “Aykap” dergisinde yayımlanır. O, yazılarıyla toplumun fikir ve düşüncelerini etkiler. “Şora” dergisinde de yazıları çıkar (Koç, vd, 2007: 468). Ufa'daki “Ğaliya Medresesi”nde okumuş bazı Tatar gençleri ve ileri görüşlü kimselerin yardımı ve korumasıyla 2 Şubat 1913 yılında Orenburg'da resmî olmayan, milliyetçi kanada ait “Kazak” gazetesini, onlar çıkarmaya başlar. Gazetenin ilk sayısında Baytursınulı, gazeteyi “Halkın gözü, kulağı ve dili” olarak tanımlar. 1917'ye kadar Kazak gazetesinin redaktörlüğünü de yapar. Kazakistan'da “Kazak” gazetesinden önce, “Türkistan Valayati”(1870-1918), “Dala Valayati” (1888-1902) gazeteleri, “Aykap” dergisi (1911-1915/16) gibi gazete ve dergiler yayımlanmıştır. Baytursınulı'nın gazete yazılarında ele aldığı konular şöyle sıralanabilir: Kazakların topraklarına el konulması, kiraya verilmesi, yabancıların -genellikle Ruslar- bu topraklara yerleştirilmesi, mahkemeler ve kanunlarla ilgili düzenlemeler, medeniyet ve kültürün önemi ve geliştirilmesi, Kazak folkloru, edebiyat, estetik, edebiyat teorisi, sanat, edebî sanatlar, okul kitapları ve nasıl olmaları gerektiği, alfabe, imla, dil bilgisi, eğitim öğretim, millî meseleler, o devirdeki siyasi ve sosyal olaylar, sağlık, temizlik, nezaket ve nezaket kuralları. Onun bazı siyasi yazılarında “Bortan” müstear adını kullandığını söylenmektedir (Alibekiroğlu, 2005: 57). “Kazak” Gazetesi, “Alaş” partisinin kurulmasına da hizmet eder. Kısa bir süre sonra “Alaş”ın resmî yayın organına dönüşür. Bolşeviklerin 4 Mart 1918'de Omsk idare mahkemesinde aldığı kararla Kazak basın-yayın hayatına damgasını vuran “Kazak” gazetesinin (265 sayı) yayın hayatı sona erer (16 Eylül 1918).

Siyasi Alandaki Çalışmalar Hanlıklar devrinden itibaren çalkantıların hiç dinmediği, çeşitli siyasi akımların kol gezdiği Türkistan topraklarında, Rusların uzun süren istila ve işgal hareketlerinin de sonucu olarak 19. yüzyıl sonu ile 20. yüzyıl başlarında, bütün Türkistan'da olduğu gibi Kazakistan'da da milliyetçilik fikirleri ve hareketleri ortaya çıkarmıştır. Kazak aydınları olayları doğru değerlendirerek Kazak halkının millî menfaatleri çevresinde birleşir,

siyasi partiler kurarlar. Hızla ülkedeki irili ufaklı millî hareketleri birleştirirler. Rusya'daki 1905 devrimiyle birlikte Çar idarecileri halkın şikâyet ve isteklerini öğrenmek ister. Baytursınulı'nın ilk siyasi çalışmaları, 1905 yılında Çar hükûmetinden isteklerde bulunan dilekçeyi kaleme almasıyla başlar. Bu dilekçe Ruslara verildikten sonra Baytursınulı ve dilekçeyi imzalayanlar, mahkeme ve hapisanelerle tanışır. Çarlık döneminde Kazak topraklarına el konularak buralara Rus göçmenlerin yerleştirilmesi, Kazaklar'da millî şuurun uyanmasına sebep olan olaylardan biridir (Kara, 2002: 45). Buna ek olarak Rusya'nın I. Dünya Savaşı'nda geri hizmette kullanılmak üzere Türk Cumhuriyetlerinden çok sayıda adam toplaması ayaklanmaların başlamasına sebep olur. 1917 yılı Temmuz'unda Orenburg'da "I. Genel Kazak Kurultayı" yapılır. Bu kurultay sonunda Kazakların ilk partisi olan "Alaş" kurulur. Daha sonra oluşturulan hükûmetin adına da "Alaş-Orda" denir (Akyol, 1993: 125). Ahmet Baytursınulı, Aralık 1917'de Orenburg'daki "II. Genel Kazak Kurultayı"na da katılır. Kurultay geçici millet meclisi kurar, adını "Alaş-Orda" olarak belirler. Bu dönemde Sovyet hükûmetinin bilgili, okuyan, yerli, millî kadrolara ihtiyacı vardır. Kazaklar, bu fırsatı değerlendirip kendi vekillerini idarî sisteme sokarlar. Bolşeviklerle birlikte olsa bile halka hizmet etmeye, millî hedeflerini gerçekleştirme yolunda eğitim, süreli yayın, ilmî merkezler kurma, her alanda yayın merkezlerinden üst düzeyde faydalanma yollarını aramaya çalışırlar. Stalin'in "Aydın Kırımı"na kadar bu çalışmalarını sürdürürler. Mesela, Ahmet Baytursınulı, Lenin'in isteği üzerine 1920-1923 yılları arasında Kazakistan'ın eğitim bakanlığı görevini üstlenir.

KAYNAKÇA:

1. ALİBEKİROĞLU, Sertan (2005). Kazak Âlimi Ahmet Baytursunoğlu'nun Hayatı ve Eserleri, (Danışmanı: Doç. Dr. Vahit TÜRK), Gaziantep Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Gaziantep.
2. BAYTURSINOV, Ahmet (1991). Aq Col, Calın, Almatı.
3. BİRAY, Nergis (1999). "Ahmet Baytursunoğlu ve Eserleri"(1873-1937), Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Denizli, Sayı.5, s.10-16.
4. BİRAY, Nergis (2005). "Ahmet BAYTURSINULI'na Göre Kazak Türkleri Yazılı Edebiyatının Dönemleri ve Türleri", Millî Folklor 68 (Kış), s.67-77.
5. BURAN, Ahmet, ALKAYA, Ercan (2002). Çağdaş Türk Lehçeleri, TİSAV Elazığ Şubesi Yayınları, Elazığ.
6. BURAN, Ahmet (2010). Kurşunlanan Türkoloji, Akçağ Yayınları, 2. baskı, Ankara.
7. HÜSEYİN, Prof. Dr. Köbey (2002). "Kazak Dil Bilgini Ahmet Baytursinov", (Aktaran. Yrd. Doç. Dr. Ali Abbas ÇINAR), Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, Sayı:14, s. 223- 233.
8. KAKINÇ, Halit (2002). Sultan Galiyev ve Milli Komünizm. Bulut Yayınları. İstanbul.
9. KARA, Abdulvahap (2002). Türkistan Ateşi Mustafa Çokay'ın Hayatı ve Mücadelesi. 1. Baskı, Da Yayıncılık, İstanbul.
10. KOÇ, Kenan; İŞİNA, Almagül; KORGANBEKOV, Bolat (2007). Kazak Edebiyatı, C. II (Sovyet Dönemi ve Bağımsızlıktan Sonraki Kazak Edebiyatı), IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
11. MOLDATAYEV, Kanat (1997). "Ahmet Baytursinov", Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi, Sayı:15, s.46.
12. ORALBAYEVA, Nurcamal (1998). "Ahmet Baytursunulı". Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Dergisi, Sayı: 21, s. 90-96.
13. TÜRK, Vahit (2002). "Kazak Aydınlanma Hareketi İçerisinde Ahmet Baytursinov ve Çalışmaları", Türkler, Ankara, C. 18, s.665-673.